

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi, zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Redakciji informativnog portala Srbobran.net i njihovom uredniku, Aleksandru Šijačiću, prećeno je u komentarima ispod informacije koju su objavili o žurci stranačkog podmlatka Socijalističke partije Srbije u ovom gradu. „Čuvaj se, pogotovo iza ćošкова! Pajseri su spremni!!!“, deo je poruke koja je bila potpisana imenom Ratka Mladića, saopštio je ovaj medij 3. decembra. Nezavisno društvo novinara Vojvodine u svom saopštenju tvrdi da ovo nije prvi put da je Srbobran.net izložen pretnjama i pritiscima. Navodi se da je ovoj redakciji onemogućeno da izveštava sa konferencije za novinare predsednika opštine Srbobran, Branka Gajina, kao i da je fotoreportera portala na jednoj košarkaškoj utakmici fizički napao opštinski redar. U redakciji veruju da je pretnja izazvana neobjavlivanjem drugog komentara istog posetioca sajta, koji se potpisivao i imenom Vojislava Šešelja. Desetak dana kasnije, portal Srbobran.net objavio je da je, nakon policijske istrage, osumnjičeni za pretnje priveden i da se očekuje da protiv njega bude podneta krivična prijava zbog ugrožavanja sigurnosti. Ime osumnjičenog nije saopšteno, ali je objavljeno da se radi o licu koje je u prošlosti čak povremeno i saradivalo sa Srbobran.net-om i koje je zaposleno u jednoj opštinskoj ustanovi.

Shodno odredbama Zakona o javnom informisanju, javno informisanje je slobodno i u interesu javnosti. Niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja, nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Posebno, niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. S druge strane, ugrožavanje sigurnosti pretnjom da će se napasti na život ili telo nekog lica, je krivično delo koje se Krivičnim zakonikom, u situaciji kada je pretnja usmerena prema novinaru, kao licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, i upravo u vezi sa takvim poslovima, kažnjava zatvorskom kaznom u trajanju od jedne do osam godina. Ono što posebno zabrinjava je činjenica da se pretnje lokalnim medijima i novinarima intenziviraju u očekivanju raspisivanja izbora, te da do krajnje ozbiljnih pretnji dolazi i usled krajnje benignih tekstova, kao u konkretnom slučaju. Naime, ispostavlja se da je povod pretnji bio izveštaj o izborima za novo rukovodstvo lokalnog stranačkog podmlatka jedne parlamentarne stranke i žurci, organizovanoj povodom okončanja izbornog procesa. Postavlja se pitanje kako će lokalni mediji u Srbiji uopšte izveštavati o izborima, kad budu raspisani na proleće

2012. godine, kada i izveštaji koji se tiču unutarstranačkih izbora u jednoj stranci, mogu da u ovoj meri uzburkaju strasti.

1.2. Sindikat novinara Srbije protestovao je 5. decembra zbog, kako se navodi u saopštenju, „napada generalnog direktora i glavnog urednika „Večernjih novosti“, Manojla Vukotića, na predsednicu Sindikata novinara Srbije i sindikalne organizacije u „Novostima“, Draganu Čabarkapu“. U saopštenju, Sindikat tvrdi da je Vukotić, pred celom redakcijom, napao Čabarkapu, grubo je vređao, pretio šamaranjem, a kasnije je, pod izgovorom da nije dobro uradila svoj posao, i novčano kaznio. Povod za ovakvo ponašanje prvog čoveka Kompanije „Novosti“, jeste saopštenje koje je Čabarkapa istakla na oglasnoj tabli „Novosti“, u kome obaveštava zaposlene o prijavi inspekciji rada rukovodilaca firme zbog diskriminacije Sindikata novinara Srbije. U „Novostima“ postoje dva sindikata, a Čabarkapa tvrdi da je Vukotić novi kolektivni ugovor potpisao sa sindikatom koji nije reprezentativan, i na taj način stavio van snage prethodni kolektivni ugovor zaključen sa Sindikatom novinara Srbije. Shodno izjavi koju je Čabarkapa dala za E-novine, novi kolektivni ugovor sadrži odredbe o utvrđivanju tehnološkog viška koje su znatno nepovoljnije za zaposlene u Kompaniji, čime je olakšano njihovo otpuštanje. Vukotić je sa svoje strane izrazio zaprepašćenje što se novinarska udruženja, koja su ustala u zaštitu sindikalnih prava, bave onim što je on nazvao „internim sukobom u jednoj redakciji“. On nije demantovao informaciju da je Dragana Čabarkapa kažnjena, ali je ukazao da je do toga došlo po prijavi njenog urednika, a zato što je „svojim neradom ugrozila tehnološki proces izlaska lista“. Takođe je potvrdio da kao direktor ne namerava da pregovara sa Sindikatom novinara Srbije, pošto ih ne smatra reprezentativnim u Kompaniji „Novosti“.

Shodno odredbama Zakona o javnom informisanju, niko ne sme da vrši pritisak na osoblje javnog glasila, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Sloboda udruživanja, uključujući i sindikalno udruživanje, zajemčena je Ustavom Republike Srbije. Takođe, već i sam Zakon o javnom informisanju propisuje da novinaru ne može prestatu radni odnos, umaniti se zarada, ni pogoršati položaj u redakciji zbog, između ostalog, i mišljenja koje je van javnog glasila izraženo kao lični stav. U konkretnom slučaju, to bi moralo da znači i da mišljenje Dragane Čabarkape, ili sindikata na čijem je čelu, da je rukovodstvo „Novosti“ kolektivni ugovor potpisalo sa sindikatom koji nije reprezentativan, i da su odredbe tog kolektivnog ugovora nepovoljne za zaposlene u Kompaniji, zato što olakšavaju njihovo otpuštanje, ne bi moglo predstavljati osnov za kažnjavanje, samo po sebi. Inače, pitanje reprezentativnosti sindikata, koje je očigledno sporno u Kompaniji „Novosti“, regulisano je Zakonom o radu. Taj Zakon predviđa da se reprezentativnim sindikatom kod poslodavca smatra onaj sindikat u koji je učlanjeno najmanje 15% zaposlenih od ukupnog broja zaposlenih kod poslodavca. Reprezentativnost sindikata kod poslodavca utvrđuje sam

poslodavac, u prisustvu predstavnika zainteresovanih sindikata. Ako sindikat smatra da reprezentativnost nije utvrđena u skladu sa zakonom, ili ako poslodavac uopšte ne utvrdi reprezentativnost u roku od 15 dana od dana podnošenja zahteva, sindikat može da podnese zahtev za utvrđivanje reprezentativnosti Odboru za utvrđivanje reprezentativnosti sindikata i udruženja poslodavaca. Ovaj Odbor čine po tri predstavnika Vlade, sindikata i udruženja poslodavaca, koji se imenuju na četiri godine. Nažalost, o stanju sindikalnih prava i drugih prava po osnovu rada u medijima, svedoče i sledeće činjenice. Naime, kolektivnim ugovorima, koji se zaključuju sa reprezentativnim sindikatima na različitim nivoima, zaposlenima se garantuje širi obim prava od onih koja su već garantovana Zakonom. Zakon predviđa mogućnost usvajanja opštih, posebnih i pojedinačnih kolektivnih ugovora, pri čemu se opšti zaključuje za teritoriju Republike Srbije, posebni za određenu granu, grupu, podgrupu ili delatnost, takođe za teritoriju Republike Srbije, ili za teritoriju jedinice teritorijalne autonomije ili lokalne samouprave. Srbija od 17. maja 2011. godine nema opšti kolektivni ugovor, budući da je toga dana istekla važnost opšteg kolektivnog ugovora zaključenog 2008. godine, a da novog još uvek nema. Ranije važeći Poseban kolektivni ugovor za grafičku, izdavačku, informativnu delatnost i kinematografiju Srbije, koji je regulisao i položaj novinara i drugih medijskih poslenika, nije na pravnoj snazi još od 23. septembra 2005. godine. Sindikat novinara Srbije još 2009. godine pripremio je prednacrt Posebnog kolektivnog ugovora za novinare i zaposlene u medijima, koji, međutim, ni do danas nije zaključen, budući da, kako tvrde u Sindikatu, zbog nezainteresovanosti poslodavaca pregovori nisu ni počeli. Čak i tamo gde, kao u Kompaniji „Novosti“, postoje pojedinačni kolektivni ugovori, česti su prigovori koji se tiču reprezentativnosti sindikata koji ih je potpisao, odnosno favorizovanja određenih sindikata od strane poslodavaca.

2. Sudski postupci

2.1. Novinar Vladimir Mitrić, dopisnik „Večernjih novosti“ iz Loznice, koga je 2005. godine u centru Loznice pretukao bivši policajac Ljubinko Todorović, koji je zbog toga nedavno pravosnažno osuđen na godinu dana zatvora, podneo je Osnovnom javnom tužilaštvu u Loznici predlog da ispita pozadinu Todorovićevog napada, pišu „Večernje novosti“. Mitrić u predlogu navodi „da je kao oštećeni i svedok u predmetu, ukazao na niz okolnosti i činjenica utvrđenih pred Apelacionim sudom u septembru i u oktobru 2011. godine, na osnovu kojih bi, istragom po nalogu tužilaštva, mogla da se otkrije pozadina krivičnog dela“. Napad na Mitrića dogodio se 12. septembra 2005. godine, u ulazu zgrade u kojoj je stanovao, oko 22 sata, a izveden je s leđa, drvenim predmetom sličnim palici za bejzbol, pri čemu je zadobio prelom leve podlaktice i druge teške telesne povrede. Iako je prema oceni stručnjaka za sudsku medicinu, na koje se „Večernje novosti“ pozivaju, taj napad predstavljao pokušaj ubistva, on je u postupku protiv Todorovića kvalifikovan samo kao

nanošenje teških telesnih povreda. Zahtev da se utvrdi ko su nalogodavci napada na Mitrića iznosila su i novinarska udruženja i lokalni parlament u Loznici. Zbog procene ugroženosti koju je dao MUP, Vladimir Mitrić od napada do danas živi pod celodnevnom policijskom zaštitom.

U više navrata smo u ovim izveštajima isticali da pravosuđe i policija, iako često uspevaju da otkriju neposredne izvršioce napada na novinare, pozadinu napada i postojanje eventualnih organizatora, nalogodavaca i podstrekača, i ne istražuju. Iako je prošlo više od šest godina od samog napada do pravosnažnosti presude u postupku protiv napadača na Vladimira Mitrića, za sve to vreme pitanje pozadine Todorovićevo napada, te njegovih eventualnih nalogodavaca i podstrekača, nije ni počelo da se razjašnjava. Rasvetljavanje svih činjenica vezanih za ovaj napad, ne samo da bi bilo od značaja za razumevanje mehanizama pritisaka i napada na novinare uopšte, te samim tim i za unapređenje njihovog položaja i njihove zaštite, već je neophodno i sa krivično pravnog aspekta. Naime, osnovno načelo krivičnog procesnog prava nije samo da niko nevin ne bude osuđen, već i da se onome ko je izvršio krivično delo izrekne sankcija u skladu sa krivičnim zakonom i na osnovu zakonito sprovedenog postupka. Budući da Krivični zakonik pomagače i podstrekače smatra saučesnicima, koji za izvršeno krivično delo odgovaraju kao i sam izvršilac, propuštanje da se utvrde okolnosti koje se na njih kao saučesnike odnose, apsolutno je neprihvatljivo.

2.2. Iz Apelacionog suda u Beogradu, 20. decembra 2011. godine, saopšteno je da je taj sud pravosnažno okončao postupak po tužbi Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS) protiv Udruženja novinara Srbije (UNS), zbog vlasništva nad zgradom broj 28 u Resavskoj ulici, u Beogradu. Zgradu u Resavskoj ulici br. 28, Dom novinara Srbije, izgradilo je u periodu od 1934. do 1935. godine, dobrovoljnim prilozima na placu koji je novinarima poklonila beogradska opština, Jugoslovensko novinarsko udruženje – Srpsko novinarsko društvo – Sekcija Beograd. Posle Drugog svetskog rata, tokom koga su zgradu koristile nemačke okupacione vlasti, nova komunistička vlast nacionalizovala je Dom novinara Srbije i dala ga na korišćenje državnoj agenciji TANJUG, koja je u toj zgradi bila sve do 1976. godine. Krajem 1976, Skupština SR Srbije donela je Zakon o vraćanju Udruženju novinara Socijalističke Republike Srbije prava u pogledu „korišćenja i raspolaganja nepokretnostima kao društvenim sredstvima“. Jedan deo članova UNS-a, nezadovoljan radom tog Udruženja, osnovao je NUNS 1994. godine. Nakon oktobarskih promena 2000. godine, predstavnici NUNS-a, zahtevali su da Dom novinara Srbije bude na ravnopravnom raspolaganju svim novinarima i novinarskim udruženjima u Srbiji. Na osnovu odluke Upravnog odbora UNS-a, NUNS je koristio prostorije na II spratu zgrade. Vlada Republike Srbije donela je 30. marta 2001. godine Zaključak kojim je podržala inicijativu NUNS-a da sva novinarska udruženja do tada upisana u Registar udruženja, mogu koristiti prostorije Doma novinara do konačnog rešenja vlasničkog spora između njih. Takođe, u Zaključku Vlade Srbije pisalo je da je potrebno hitno

pokrenuti zakonodavnu inicijativu kojom bi se izmenio Zakon iz 1976, na osnovu kog samo UNS ima prava na zgradu. Takav zakon međutim nije donet, a rešenjem Drugog opštinskog suda u Beogradu, takođe iz 2001. godine, UNS se uknjižio kao vlasnik zgrade. Presudom Apelacionog suda preinačena je presuda Prvog osnovnog suda u Beogradu iz aprila 2011. godine, kojom je odbijen zahtev NUNS-a da se utvrdi da su NUNS i UNS zajednički vlasnici zgrade, kao i alternativni zahtev da se utvrdi da je NUNS vlasnik jedne polovine zgrade. Apelacioni sud je našao da je do osnivanja NUNS-a došlo iznuđenim istupanjem iz članstva UNS-a, zbog nemogućnosti da u UNS-u, koji se u periodu Miloševićeve vlasti stavio u funkciju njegovog režima, postupaju u skladu sa pravilima novinarske profesije. Takvo istupanje, po Apelacionom sudu, povuklo je za sobom i imovinsko pravne posledice koje se ogledaju u uspostavljanju zajedničke svojine na spornoj zgradi. Apelacioni sud zaključio je da se pravna zaštita primarno mora pružiti licu koje u svemu postupuje u skladu sa pravilima koja regulišu njegovu oblast delovanja, a što bi u konkretnom slučaju bio zajednički Statut i Kodeks novinara, te uloženoj snazi pojedinca da brani smisao i svrhu postojanja pomenutih pravila i postavljenih ciljeva. Drugačija odluka, smatra Apelacioni sud, imala bi za posledicu pravnu nesigurnost u odnosu na lica koja postupaju u skladu sa propisanim pravilima ponašanja, ciljevima i svrhom proklamovanoj u zajedničkim aktima organizacije.

Vlasnički spor koji se vodio oko zgrade u Resavskoj ulici godinama je opterećivao odnose između dva novinarska udruženja. Nažalost, po svemu sudeći, ni ova presuda, sudeći makar po prvim reakcijama, izgleda da neće uspeti da odnose izgadi. U autorskom tekstu objavljenom u „Novom Standardu“, Ljiljana Smajlović, predsednica UNS-a, ocenila je da se radi o političkoj presudi kojom „vlast zateže uzicu koju medijima drži oko vrata“, te da je na red za gušenje došlo „Udruženje novinara Srbije, koje se dosad pokazalo otpornim na ustaljene metode kombinovanog pritiska šefova kabineta, tajkuna, oglašivača i medijskih gazda i koje je pre dve godine bilo jedino medijsko udruženje u Srbiji koje se otvoreno suprotstavilo donošenju skandaloznog, neustavnog i antievropskog medijskog zakona u režiji vladajuće koalicije“. U tekstu se tvrdi da je napad na imovinu UNS-a, zapravo napad na „glavni osnov samostalnosti i nezavisnosti najbrojnijeg i najstarijeg novinarskog udruženja u Srbiji“. Po Ljiljani Smajlović, „ova presuda uvodi načelo kolektivne odgovornosti, odnosno krivice, u svojinsko pravo“, te „tobož zbog grehova UNS-a u vreme Milorada Komrakova“, privatnu svojinu UNS-a poklanja NUNS-u.